

بعض منتخبات آثار ايله فنونك دلالت ايتديكي برطاقم غرائب كشفيات و حكماي
مقدمين و متأخرين طرفسندن ايراد ايديلان محاكات مغينه يي و بعض تراجم
احوالی حاویدر .

مؤلفی

{ احمد دمت }

جزؤ نومروسی

۷

فیشانی

غروشدرد

ایلك دفعه

اولنی اورره مخرك ذاتنه مخصوص مطبعه ده باصلدی .

استانبول

۲۸۸

مثابه سنده قالور و عار و ناموس دینلان شی ایسه بوش بره توهمدن عبارت عد اولورایدی .

ایشته عدمه اعتقاد ایدن فیلسوفلرک عقل و حکمتی بوندن عبارتدر . اگر بونلرک اعتقادلرینه اعتبار ایدله جک اولسه حسنات و سیئاتک هیچ براهیمتی قالمیهرق عالمک هرج و مرج اولسنده رضا کوسترمک لازم کلورایدی . انتهى

✽ احمد مدحتک ملاحظه سی ✽

اوت فلاسفه دن بر قسعی اولدی که طبیعت دیرایکن ماوراءطبیعتیه فکر اوزادوب ماسیلیونک شومقاله ده رد و تزییف ایلدیکی درجانه قدر واردی . بونلرک محاکات واقعیه سی بادیء نظرده یک قوتلی کوریلور . از جمله دیرلر که :

« انسان دینلان شی سائر حیوانات دخی حسابده داخل اولدیغی حالده روی ارضده اوت کبی بتر و بر صدعت روزگار ایله نحو اولوب کیدر »

« انسان عنندده دنیا موجوددر . فقط انسانک موجودیتیه کوره موجوددر . یعنی انسان وار اولمش ده کندی نظرده دنیا دخی وار اولمش . اگر انسان دنیایه کلامش و دنیایی کورمالمش اولیدسی اوزمان آنک ایچون دنیا یوق اولورایدی » .

ایشته فلاسفه مر قومه بر کره ماوراء طبیعتیه بو صورتله یکدن کدن صکره یننه دیرلر که :

« عار ناموس محبت حبت کبی تکالیف بنی بشر ایچون حقیقتده وجودسز شیلدر . آنلره یننه انسانلر وجود ویرمشدر . بر آدم - بنده عار و ناموس وار - دیه کندیسنده عار و ناموس ایجاد ایشد کدن صکره کندینی عار و ناموس قیدله مقید قیلشدر . اصر - یوق - دیه حکم ایتمش اولیدی اوقیددن آزاده اولوردی » .

بونلر شو دعوالر بنی هرشی اوزرینه تعمیم ایدوب مثلاً عشق و سودای وطن یک ضررلی برشی اولدیغنی و انسان یالکز استاتبولده طوغش اولدیغی ایچون شهر مذکوری کندیسنده وطن اعتبار ایدوب آنی محافظه بولنده بدلا کی قان دو کدیکنی و حاکمه یننه بر آدم اناسنک قارنده ایکن اتاسیله برابر فرضا پترسبورغه کیده جک اولسه اوخالده پترسبورغی کندیسنده وطن اتخاذ ایدوب بعده وطنک استحصالی منافی ایچون کلوب استاتبولی اورمق غیرتیه دوشه جکینی درمیان ایدرلر . حتی بو محاکماتی دین جهته ده انتقال ایتدیروب مثلاً اوتوز یاشنه قدر دیانت موسوییه به بالتبعیه اودین اغورنده و خرسیتیانلق علیهنده محاربه ایتشیکن بعده خرسیتیان اولوب بو کره دخی خرسیتیانلق اغورنده و موسویلاک علیهنده قانی دو کدیکنی درمیان ایدرلر .

بو صنف فلاسفه یالکز محاکمات فلسفیه ده دخی قالمیوب فنونه بیله بالانتقال از جمله دیرلر که :

« دلی کبی مساحت ابعاد ایله اوغراشان فلاسفه هندسیه نل عقللر یننه شاشمرز » .

بونلرك قفا باتلاد قلىرى ابعاد ايكي نقطه
يشده كي مسافه دكلى ؟ بونلرك دعواسى
اوقدر چورك اوقدر بوشدر كه اكر مذكور
ايكي نقطه بي اورته دن قالدبرى و برمش
اولسه ق كندىلىرى آب آچق و تهنى دست
قالورلر ابدى .
ايشته اراد اينديكمز شو براق مثاللرك
موازنه سندن دخی اكلاشيله جنی وجهله
اكر قوانين عالمی فلاسفه مر قومه نك اساس
محاكاتی اوزرينه بنسا ايدمك اولسه ق
دنياه هر شيك بزمه برابر وفات ايتمسی
دكل حتی بز بيله عالم حیاتده ايكن متوفی
حالنده بولمق لغمز لازم كلوب احوالده دخی
ماسيليونك دیديكي كبی عالمك هرج ومرج
اولسی اقتضایلدیر ایدی . فقط موازنه
عالمی هیچ برجهته اغنا تمام قلعك بولنی بولق
ایچون بین باتلادان حكما فلاسفه مر قومه
یه يك قولایلقله مقابلله ایدم بیلورلر . ازجمله
دیہ بیلورلر كه :
« مادام كه دنياه هرشی برامر اعتباری
اولوب اعتباردن سقوطی عدم وجودینی
مستلزمدر ماوراء طبیعته محاكات
ایله اوغراشان ذواتك وجودلری ووجود
زیله برابر اعتقادلری دخی منعدم اعتباریله
منعدم اوله بیلور . فقط بونلرك انعدامی
دخی هیئت عالمك انعدامی مستلزم اولز .
كندیلری و كندیلریله برابر اعتقادلری
اورته دن قالدیغی حالده دخی هیئت عالم
واقع اولوب احوالده حكمای معتدله نك
قوانینه احتیاج باقی قالور »
احتمالكه حكمای معتدله نك شومدا .

فقه سی اصول فلسفه اوزرینه بوزیدلش
اولغله اب حكمی استحصا ل ایتك متعبر
اوله بیلسون . بنابرین بن مسئله بی شو
صورتله ابضاح ایدرده دیرم كه :
— عالمده ذواتدن بریسی اوزرینه
ویا خود اشیدان بریسی و یا خود احكامدن
بریسی اوزرینه مخصوصا و مختصرا قانون
قونیه مز . قانون هیئت عمومیه ایچون
ینه عمومیت اوزره قونور . بنابرین برآمدك
دنياه كلامسیله دنیایك عدم وجودینه
و بوحالده قوانین و احكام موجوده نك
بوشلغنه و بیهوده لکنه حكم ایدلك اقتضا
ایتمز . زیرا عالمده اوله برآدم بوق ایسه
دیكر آدملر واردر و او برآدم دنياه كلامكه
قوانین و احكامدن وارسته اولور ایسه
دیكرلرینك یعنی عالمده موجود اولانلرینك
وارسته اولسی اقتضا ایتمز —
— بواس اساسسه دخی نه حاجت ؟
قانون و احكام میدانده وجودی موجود
اولانلر ایچوندر . طبیعت بر وجودی
موجود ایتماش ایسه انك اوزرینه بر حکم
دخی قونیبوب فقط بر کره موجود اولان
وجود طبیعتك قویدیغی احكامدن خارجه
چیقلمز . بر وجود موجود اولنجیه یه
قدر احوال ماضیه وآئیه سندن مسئول
اولمز . فقط اثبات وجود ایلدكدن
صكره بالكر حال حاضری دكل ماضی
واستقبالدن دخی مسئول اولور —
— مثلاً بن دنياه كلامش اولدم سز
بنی ارامر دیکز . فقط دنياه كلش اولد .
بغدن و الحاله هذه حضور بکرده موجود

اولنه بیلور .

تیجیه کلام عالمده ماسیلونک دیدیکی
کبی بالکز هرشی بزمه برابر وفات ایتمک
شویله طورسون هیچ برکیمسه و هیچ برشی
منعدم اولماقده بولندیغی کبی بز دخی منعدم
اولماقده بز نصل که یوزلجه عصرل
مقدم کلش اولان انسانلار لری ایله حالا
باقیدرل . بزم دخی اثرلر یزله باقی اوله جعفر
درکار اولوب تعبیر آخرله نصل که بوندن
یوزلجه عصر مقدم کلان انسانلر اخلاقی
ایچون یعنی بزم ایچون چالشمش ایسه لر بزم
دخی اخلاقلر ایچون چالشمق لغیر زومی بدیهی
وبو حاله کوره عالمده بر وراثت منسلله نک
وجودی طبیعیدر .

وفات ایتملیز ! منعدم اولمالیز .

عالمده حیات جاودانی به نائل اولق ایچوم
چالشملیز ! کندیمیزی عبث ظن ایدر ایسه ک
عادی حیوانلارندن و بلکه نباتاتدن هیچ فرقلر
قالمز . حالبوکه انلرده عبث دکلدنر ؟ انلرده دخی
وراثت منسلله موجود اولدیغی حالده
وفاتلریله برابر نام و نشانلر نیک دخی غیب
اولوب کتمسی محضامزیت انسانیه دن
محروم اولمزلردن نشأت ایدیور . اگر بز
بالکز حیوانلارنه قناعت ایتمه رک انسانلق
عالمده کیرده چالیشور ایسه ک معنا و حکما
حیات جاودانی ایله یشایه بیلورز . مخالفین
اگر بالکز فرق الی سته دن عبارت بولنان
شوعمر سوروی به راضی اولیورز ایسه
رضالرنده مختاردلر . بزاکا راضی اولیه .
جعفر . حیات سیرمدی ایله یشاغفه
چالیشه جعفر . (انتهای ملاحظه)

بولندیمسدن بنی بالکز قوانین واجهم
حاضره طبیعتله محکوم ایتمک شویله طور .
سون احوال ماضیه واستقبالیه مدن دخی
مسئول طوتیورسکر . « سن زه دن کلدک ؟
زه به کیدبورسک ؟ » دینورسکر و یا خود
بنم فلانک اوغلی اولدیغی و فلانک دخی
بنم اوغلم اوله جغنی درمیان ایدیورسکر .
بوندن ده قطع نظر بکا دینورسکر که سن
وقتیله شسو و بوموقیتیک وعظمتک نائلی
اولان بابازک اوغلی اولدیغک کبی بوندن
صکره شوشانلره شو عظمتره نائل اوله جق
اوغلار دخی سنک اخفادک اوله جعفر .
بناء علیه بر آدم عالم وجودده برکوره موجو .
بنی اثبات ایلدیک کبی بالاطبع احکام تختنه
کیرمکده در .

ماوراء طبیعتده بولنان فلاسفدنک
دعواسی مسموع اوله بیلور ایدی . لکن
ماسیلونک دیدیکی بابالق و اوغلق حیوا .
نلرک ابوت بنوق صورتده ده دکل بلکه
هر فرد فراده فراده خلق اولمش اولیدی
اوزمان اولوردی . یعنی انسانلر منسللا
بابانک صلبندن و اتانک رحندن انجوبده
باشلو باشنه (تعبیر مشهور موججیه)
منظار کبی ترلادن تمش اولیدی اوزمان
مخالفینک دعواسی بر بنی بولوردی . حالبوکه
منظار دخی باشلو باشنه چیقیمور . بوسنه
کوردیکمز منظار لکن سنه کی منظارک
اوغلی و وارثی و خلقی اولدیغی کبی بوندن
بویله چیقاجق اولان منظارک دخی باباسی
جدی سلفیدر . عالم زنجیرله سنه کتدکدن
صکره مخالفینک فکری نصل تسلیم